

ШАПУЛА В. В.,
аспірант
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка)

УДК 343.156(477)

ПРОЦЕСУАЛЬНІ УМОВИ КАСАЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ ВИРОКІВ І УХВАЛ СУДУ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОГО СУДУ

У статті з'ясовано сутність касаційного оскарження, визначено процесуальні умови касаційного оскарження вироків і ухвал суду першої інстанції та апеляційного суду, розкрито проблеми правового регулювання у вказаній сфері, розроблено науково обґрунтовані рекомендації для вдосконалення чинного законодавства України.

Ключові слова: касаційне оскарження, касаційне провадження, суд касаційної інстанції, рішення суду.

В статті вияснена сутність кассационного обжалования, определены процессуальные условия кассационного обжалования приговоров и определений суда первой инстанции и апелляционного суда, вскрыты недостатки правового регулирования в указанной сфере, обоснованы рекомендации для усовершенствования действующего законодательства Украины.

Ключевые слова: кассационное обжалование, кассационное производство, суд кассационной инстанции, решение суда.

The article clarifies the essence of the cassation appeal, determines the procedural conditions of the cassation appeal of judgments and decisions of the court of first instance and appellate court, discloses the problems of legal regulation in this area, developed scientifically substantiated recommendations for the improvement of the current legislation of Ukraine.

Key words: cassation appeal, cassation proceedings, court of cassation, court decision.

Вступ. В сучасній Україні продовжується складний процес побудови правової держави, відбувається переусвідомлення цінностей та значення багатьох правових інститутів і механізмів. Одним із головних напрямів розвитку вітчизняної правової системи став пріоритет особи, її прав і свобод, що знайшло закріплення в Основному законі та Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України).

Водночас, незважаючи на запроваджені останнім часом у вітчизняне законодавство підходи до реального забезпечення прав і свобод людини та громадянина, кількість рішень Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) проти нашої держави щороку лише збільшується. Серед них поширеною є констатація порушення права на захист особи. Це підтверджує вітчизняна судова практика (з 300 проаналізованих рішень Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ у 87 було констатовано порушення права на захист).

Невід'ємним правом особи на захист є забезпечення права на оскарження і перегляд судового рішення судом касаційної інстанції. Оскарження судового рішення дає змогу виявити й усунути судові помилки, а також є засобом забезпечення правильності застосування закону, відновлення законних прав і свобод учасників судового провадження.

Теоретичні та прикладні питання касаційного оскарження вироків і ухвал суду першої та апеляційної інстанції розглядалися у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців (Н.Р. Бобченко, Ю.М. Грошевий, О.Ю. Костюченко, М.І. Сірий, Л.Я. Стрельбіцька, О.А. Сухова та ін.), однак комплексні монографічні дослідження з цих питань відсутні.

Постановка завдання. Мета статті полягає у з'ясуванні сутності касаційного оскарження, визначенні процесуальних умов касаційного оскарження вироків і ухвал суду першої інстанції та апеляційного суду, розкритті проблем правового регулювання у вказаній сфері, розробці науково обґрунтованих рекомендацій для вдосконалення чинного законодавства України.

Результати дослідження. Гарантії та засадничі положення забезпечення права на касаційне оскарження закріплені як в Конституції України, так і в низці міжнародно-правових актів. Право кож-

ного засудженого за вчинення кримінального правопорушення на те, щоб постановлений стосовно нього вирок або призначене йому покарання були переглянуті вищою судовою інстанцією гарантується п. 8 ч. 1т ст. 129 Конституції України, ст. 2 Протоколу № 7 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), п. 5 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, ч. 2 ст. 7 Конвенції Співдружності незалежних держав про права і основні свободи людини.

Питання оскарження і перегляду судових рішень у кримінальному провадженні регламентується розділом 5 КПК України «Судове провадження з перегляду судових рішень» та ст. 14 закону України (далі – ЗУ) «Про судоустрій і статус суддів». Про оскарження судового рішення також йдеться у рішенні Конституційного Суду України від 11 грудня 2007 року № 11-рп/2007 у справі за конституційним зверненням громадянина Касьяненка Бориса Павловича щодо офіційного тлумачення положень п. 8 ч. 3 ст. 129 Конституції України, ч. 2 ст. 383 КПК України 1960 року.

Поняття «оскарження» ще з радянських часів розглядається як право особи подати скаргу на рішення у справі органам, наділеним правом змінити або скасувати оскаржене рішення, порядок якого визначається законодавством [1, с. 30]. У словниках української мови термін «оскарження» тлумачиться як скарга до вищої інстанції; подати скаргу [2]; офіційно подавати скаргу до вищої інстанції, протестуючи проти якого-небудь рішення, чієїх-небудь дій [3]. Отже, філологами поняття «оскарження» нерідко вживається як синонім словосполучення «подати скаргу».

Схоже визначення поняття «оскарження» дає вітчизняний процесуаліст О.Ю. Костюченко, яка визначає апеляційне «оскарження» як «звернення» до суду апеляційної інстанції [1, с. 33], а також російський юрист О.А. Сухова, котра визначає касаційне «оскарження» як «регламентовану кримінальним процесуальним законом діяльність уповноважених учасників кримінального судочинства, яка полягає у здійсненні ними процесуальних дій щодо подання касаційної скарги ... у встановлені законом строки ... шляхом звернення до суду касаційної інстанції з мотивованим проханням про перевірку правосудності оскарженого судового рішення і вжиття заходів щодо усунення порушень закону та їх негативних наслідків...» [4].

Ототожнення поняття «оскарження» з такими термінами, як «звернення» або «подання скарги» дають загальне уявлення про нього. Водночас оскарження має й інше, ширше розуміння.

Як слушно зазначає Н.Р. Бобечко, оскарження судових рішень у широкому розумінні становить систему дій учасників судового провадження та інших осіб, інтересів яких стосується судове рішення, щодо реалізації їх суб'єктивного права (а іноді обов'язку) на звернення до суду вищого рівня, внесення змін, доповнень до скарги (заяви), відмову від неї чи подання заперечення, а також засновану на законі діяльність суду вищої інстанції (а у випадках, передбачених законом, й суду першої інстанції) щодо забезпечення процесуальних прав сторін та інших осіб, інтересів яких стосується судове рішення, на цьому етапі кримінальної процесуальної діяльності [5, с. 82–83].

Касаційне «оскарження» – це реалізація наданого процесуальним законодавством права на оскарження до вищого суду судового рішення. Цим поняттям охоплюється підготовка касаційної скарги, подання її до суду, перевірка судом її обґрунтованості, а також прийняття рішення про відкриття відповідного провадження або відмову в такому відкритті.

У науці кримінального процесу багато уваги приділено питанню про те, чим взагалі обумовлено надання учасникам кримінального провадження права на оскарження судового рішення. Одні дослідники вказують, що існування інституту оскарження «є гарантією захисту прав і законних інтересів учасників кримінального судочинства від можливої судової помилки» [6, с. 13], інші пов'язують надання зацікавленим особам права на оскарження з інтересом держави щодо встановлення істини у кримінальній справі [7, с. 116].

Обидві позиції є справедливими, але висвітлюють різні боки одного явища. Надання учасникам кримінального судочинства права на оскарження судових рішень є органічним поєднанням нормативного забезпечення публічних і приватних інтересів. І.А. Тітко слушно зазначав, що оскарження судового рішення дає можливість виявити і усунути судові помилки, що сприяє досягненню завдань кримінального судочинства, з одного боку, і гарантує реалізацію конституційного права кожного громадянина на судовий захист – з другого [8, с. 219–220].

Реалізація учасниками судового розгляду та іншими особами права на оскарження судового рішення залежить від їх волевиявлення. Право на касаційне оскарження учасники судового провадження реалізують через подання належним чином оформленої касаційної скарги, яка складається в письмовій формі та подається безпосередньо до суду касаційної інстанції. Оскарження рішення суду дає особі змогу відстоювати свою позицію і намагатись встановленими законами засобами досягти зміни або скасування судового рішення.

Суд касаційної інстанції переглядає судові рішення судів першої та апеляційної інстанції лише у межах касаційної скарги. Вийти за межі касаційних вимог суд може лише за умови, якщо цим не погіршується становище засудженого, виправданого чи особи, стосовно якої вирішувалось питання

про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру. За загальним правилом, переглядаючи судові рішення у касаційному порядку, суд не вправі застосувати норми закону про більш тяжке кримінальне правопорушення чи суворіше покарання (ч. 1 ст. 437 КПК України). Водночас, якщо у касаційній скарзі прокурора, потерпілого чи його представника обґрунтовується необхідність застосувати норми закону про більш тяжке кримінальне правопорушення чи суворіше покарання або інший спосіб погіршити становище засудженого, суд касаційної інстанції може скасувати обвинувальний вирок, постановлений судом першої чи апеляційної інстанції, ухвалу суду апеляційної інстанції щодо вироку суду першої інстанції. Виправдувальний вирок також може бути скасовано судом касаційної інстанції лише на підставі касаційної скарги прокурора, потерпілого чи його представника, а також на підставі касаційної скарги виправданого з мотивів його виправдання.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що під касаційним «оскарженням» слід розуміти діяльність уповноважених учасників судового провадження та інших осіб, інтересів яких стосується рішення суду першої інстанції, яке було переглянуто в апеляційному порядку, або судові рішення суду апеляційної інстанції, постановлене щодо судового рішення суду першої інстанції стосовно складання касаційної скарги та подання її до суду касаційної інстанції, а також діяльність суду касаційного рівня з перевірки обґрунтованості касаційної скарги та прийняття рішення про відкриття касаційного провадження або відмову в такому відкритті.

Крім того, реалізація права на оскарження в касаційному порядку в КПК України визначено низку умов, можливість яких допускається ЄСПЛ. Так, у рішенні у справі «Пелевін проти України» зазначено: «...Право на суд ... не є абсолютним і може підлягати дозволенним за змістом обмеженням, зокрема, щодо умов прийнятності скарг» [9].

Реалізація права на касаційне оскарження судових рішень пов'язана з дотриманням вимоги щодо необхідності перегляду судового рішення в апеляційному провадженні до моменту подання касаційної скарги. Недотримання цієї вимоги унеможливує перегляд відповідного рішення суду в касаційному провадженні. Тобто законодавець, запровадивши послідовний інстанційний порядок касаційного оскарження рішень суду першої інстанції, опосередковано заборонив переглядати у касаційному порядку вироки суду першої інстанції, які не було переглянуто в апеляційному порядку.

Крім того, реалізація права на касаційне оскарження судових рішень пов'язана з дотриманням процесуальних строків, встановлених законом. Строк подання касаційної скарги для всіх учасників процесу становить три місяці від дня проголошення судового рішення судом апеляційної інстанції. У разі складання та оголошення, відповідно до ч. 2 ст. 376 КПК України, апеляційним судом лише резолютивної частини ухвали строк на касаційне оскарження починає спливати лише після проголошення в судовому засіданні її повного тексту [10, с. 362]. Якщо ж суд апеляційної інстанції постановив рішення за наслідками письмового провадження, строк на касаційне оскарження починає спливати від дня отримання учасниками судового провадження копії такого рішення.

Єдиний виняток в частині встановлення моменту, від якого обчислюється тримісячний строк на подання касаційної скарги, встановлено для засудженого, який тримається під вартою. Він має право подати касаційну скаргу протягом трьох місяців від дня вручення йому копії рішення суду апеляційної інстанції [10, с. 362]. Такі «преференції» для засудженого, який тримається під вартою, свідчать про те, що держава в особі судових органів, визнавши обвинуваченого винним у вчиненні кримінального правопорушення, не позбавляє його низки важливих для нього прав і не обмежує їх, а навпаки, прагне надати йому, порівняно з іншими учасниками, додаткових гарантій як особі, яка підпадає під заходи державного примусу з тим, щоб максимально вберегти цю особу від судової помилки [11, с. 67].

У разі закінчення строку на касаційне оскарження він може бути поновлений судом касаційної інстанції за умови надходження клопотання про поновлення цього строку від особи, котра, за законом, має право на подання касаційної скарги з обов'язковим наведенням поважних причин, за яких вказаний строк пропущено [12, с. 610].

Отже, касаційну скаргу має бути подано у передбачені законом строки, недотримання яких в подальшому обмежує права особи на оскарження судового рішення.

Ще однією умовою касаційного оскарження вироків і ухвал суду першої інстанції та апеляційного суду є ініціювання касаційного провадження належними суб'єктами. Перелік відповідних суб'єктів, тобто осіб, наділених правом на подання касаційної скарги, та межі такого оскарження відповідно до процесуального статусу встановлено ст. 425 КПК України. Цей перелік є вичерпним і поширювальному тлумаченню не підлягає [12, с. 607].

Аналіз змісту цієї статті дає змогу констатувати, що оскаржувати обвинувальний вирок у частині, що стосується порушення права на захист засудженого, може безпосередньо засуджений, його законний представник чи захисник, а також прокурор. Тут доречно зазначити, що з більше ніж десяти осіб, які відповідно до ч. 1 ст. 425 КПК України, наділені правом подання касаційної скарги, лише один суб'єкт (прокурор) є носієм публічного інтересу, решта є носіями приватного інтересу.

Право на касаційне оскарження для засудженого, його законного представника чи захисника законодавчо обмежене можливістю подання скарги «у частині, що стосується інтересів засудженого». Таке формулювання свідчить про наявність обмежень права учасників судового провадження на оскарження судового рішення в тій частині, що не стосується їхніх інтересів, не має жодного правового значення для конкретного учасника судового провадження або ж, навпаки, може слугувати погіршенням його правового стану та вказує на необхідність контролю (перевірки) судом касаційної інстанції дотримання цих меж із метою уникнення невинуватеної тяганини судового провадження, безпідставного перегляду судових рішень та погіршення становища його учасників [13].

Досліджуючи суть приватного інтересу, спробуємо звернутися до загальнонаукового розуміння помилки в різних галузях науки – філософія, психологія, соціологія, правознавство.

Так, філософія розглядає поняття «інтерес» як причину дій, що має значення для людей та їх груп, суспільної поведінки, психологія – як ставлення особи до предмета, для неї цінного, привабливого, соціологія – як реальну причину соціальних дій, що лежить в основі безпосередніх спонукань, мотивів, ідей індивідів, соціальних груп, класів, які беруть у них участь [8, с. 12].

У правознавстві поняття «інтерес» зустрічається не лише в кримінальному процесі, а й практично в усіх без винятку галузях права. Як в теорії права, так і серед галузевих підходів немає єдності в розумінні цього поняття. Відмінності у розумінні приватного інтересу як кримінальної процесуальної категорії значною мірою зумовлені специфікою предмета наукових досліджень, оскільки науковці (Ю.Є. Петухов [14], І.А. Тітко [8], О.В. Шпотаківська [15] та ін.) зосереджували увагу на різних аспектах вказаного явища, залежно від мети наукової розробки.

Не заглиблюючись в наукову дискусію щодо зазначеного поняття, вважаємо, що найбільш ґрунтовно дефініцію приватного інтересу було сформульовано в монографії І.А. Тітко «Нормативне забезпечення і практика реалізації приватного інтересу в кримінальному процесі України», який стверджує, що «приватний інтерес у кримінальному процесі – це 1) інтерес не наділених державно-владними функціями учасників кримінального провадження (фізичних та юридичних осіб) ... а також 2) інтерес суб'єктів, які здійснюють кримінальне провадження, зумовлений їх соціальним статусом приватної особи, а не кримінальним процесуальним статусом» [8, с. 113].

Варто підкреслити, що формулювання «у частині, що стосується інтересів засудженого», було також в КПК України 1960 року. Так, у ст. 384 зазначалося: «Касаційні скарги на судові рішення, зазначені в частині другій статті 383 цього Кодексу, мають право подати: 1) засуджений, його законний представник і захисник – у частині, що стосується інтересів засудженого...», а в ст. 348 йшлося: «Апеляцію мають право подати: 1) засуджений, його законний представник і захисник – у частині, що стосується інтересів засудженого...». Наявність таких формулювань було предметом критики з боку О.Ю. Костюченко [16, с. 12], Н.Г. Габлей [17, с. 9], В.І. Мариніва [18, с. 112] та ін. Дехто з них виступав за вилучення з кримінально-процесуального закону поняття «інтереси засудженого», щоб уникнути проблем у судовій практиці, оскільки його зміст та межі законодавчо визначено не було [16, с. 12].

Поняття «інтереси засудженого» та його межі не визначено й у чинному КПК України. Л.О. Богословська та Л.Я. Стрельбицька вважають, що «інтерес» є складною, внутрішньо суперечливою категорією, і надати єдине поняття інтересу для всіх суб'єктів кримінально-процесуальних відносин неможливо [19, с. 122; 11, с. 71]. І.А. Тітко стверджує, що безпосередня вказівка законодавця на небайдужість приватної особи до певних фактів кримінального провадження (приватний інтерес) найчастіше здійснюється шляхом застосування терміна «інтерес» [8, с. 109].

З боку окремих науковців (М.І. Сірий [20, с. 32], Л.Я. Стрельбицька [11, с. 76]) акцентується увага на тому, що право засудженого на касаційне оскарження не повинно мати зайвих формальних обмежень. Так, Л.Я. Стрельбицька запропонувала вилучити з ч. 1 ст. 425 КПК України положення щодо подання засудженим касаційної скарги «у частині, що стосується інтересів засудженого» [11, с. 76].

На наш погляд, така ініціатива є недоцільною з огляду на результати аналізу рішень ВССУ, ухвалених у період із 2014-го по 2016 рр., та низки рішень ЄСПЛ на предмет порушення права на захист засудженого, які дають змогу зробити висновок про брак прикладів того, що судові помилки виникають через відсутність єдиної логіки тлумачення формулювання «інтереси засудженого». Водночас для того, щоб унеможливити наукову дискусію про можливість виникнення судової помилки через відсутність офіційного тлумачення словосполучення «інтереси засудженого» вважаємо за доцільне надання Пленумом Верховного Суду відповідного роз'яснення зазначеної норми (про наділення Пленуму Верховного Суду такими повноваженнями йдеться у попередніх статтях авторки).

Аналіз змісту ст. 425 КПК України дає можливість констатувати, що межі касаційного оскарження не встановлено для осіб, визначених у пунктах 3, 5, 6 ч. 1 ст. 425 КПК України. Таким, зокрема, є прокурор, який, відповідно до п. 6 ч. 1 цієї статті, наділений правом на касаційне оскарження судових рішень.

Обмеження щодо можливості оскарження прокурором судових рішень у касаційному порядку встановлено лише п. 3 ч. 3 ст. 424 КПК України, відповідно до якого вирок суду першої інстанції на під-

ставі угоди після його перегляду в апеляційному порядку, а також рішення суду апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги на такий вирок можуть бути оскаржені прокурором виключно з підстав призначення судом покарання менш суворого, ніж узгоджене сторонами угоди; затвердження судом угоди в провадженні, у якому, згідно із ст. 469 кодексу, угоду не може бути укладено.

Отже, законодавством України не встановлено обмежень права прокурора на касаційне оскарження судового рішення для забезпечення дотримання прав засудженого.

Разом з цим постають питання, чи має право прокурор на касаційне оскарження судових рішень, якщо в п. 6. ч. 1 ст. 425 КПК України не визначено, з яких саме питань прокурор може бути суб'єктом, наділеним правом на подання касаційної скарги, чи узгоджується це із спеціально-дозвільним принципом «заборонено все, що прямо не дозволено законом», або, інакше кажучи, «дозволено лише те, що прямо передбачено законом».

Видається, що ініціювання прокурором касаційного перегляду судових рішень суперечить спеціально-дозвільному принципу «заборонено все, що прямо не дозволено законом» («дозволено лише те, що прямо передбачено законом»), який, поширюючи свій нормативний вплив на органи державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, істотно обмежує цих суб'єктів у виборі варіантів чи моделі своєї поведінки. Прокурор зобов'язаний діяти лише таким чином та у такий спосіб, як це передбачено нормативно-правовими актами і лише в межах закріпленої за ним компетенції. Вчинення ж прокуратурою чи прокурором дій у межах компетенції, але не передбаченим способом, у не передбаченій законом формі або з виходом за межі компетенції, є підставою для визнання таких дій неправомірними, а правових актів, прийнятих у процесі їх здійснення, незаконними, що, відповідно, є підставою для притягнення таких суб'єктів до відповідальності.

Окрім того, варто звернути увагу й на те, що в п. 6. ч. 1 ст. 425 КПК України не конкретизовано, який саме прокурор може оскаржувати судові рішення в касаційному порядку.

На наш погляд, потрібно проводити розмежування між прокурором як суб'єктом кримінальних процесуальних відносин, і прокурором як посадовою особою. Допускати до участі в суді касаційної інстанції необхідно лише того прокурора, який був учасником кримінальних процесуальних відносин під час судового розгляду в суді першої та апеляційної інстанції й дійшов висновку, що суд повністю або частково не врахував його процесуальний інтерес. Видається недоцільним, щоб правом на касаційне оскарження було наділено уповноважену особу органів прокуратури, яка не сформувала внутрішнє переконання безпосередньо під час судового розгляду.

Тим часом не випадково у КПК України 1960 року йшлося про те, що касаційну скаргу має право подати прокурор, який брав участь у розгляді справи в суді нижчестоящої інстанції. Зокрема, в ч. 3 та ч. 4 ст. 384 зазначалося: «Касаційну скаргу на судові рішення, зазначені у частині першій статті 383 цього Кодексу, має право подати прокурор, який брав участь у розгляді справи судом першої чи апеляційної інстанції, чи прокурор, який затвердив обвинувальний висновок ... Касаційну скаргу на судові рішення, зазначені у частині другій статті 383 цього Кодексу, має право подати прокурор, який брав участь у розгляді справи судом першої чи апеляційної інстанції, а також Генеральний прокурор України та його заступники, прокурор Автономної Республіки Крим, прокурор області, міст Києва і Севастополя, прирівняні до них прокурори та їх заступники в межах їх повноважень – незалежно від їх участі в розгляді справи судом першої чи апеляційної інстанції».

Висновки. Враховуючи викладене, можна підсумувати, що процесуальними умовами касаційного оскарження вироків і ухвал суду першої інстанції та апеляційного суду є: свобода касаційного оскарження, обов'язковість перегляду вироку суду першої інстанції в апеляційному порядку, дотримання строків на касаційне оскарження, ініціювання касаційного провадження належними суб'єктами тощо.

Окрім того, аналіз можливостей прокурора через призму оскарження порушення права засудженого на захист дає змогу констатувати необхідність визначення в п. 6. ч. 1 ст. 425 КПК України переліку питань, з яких прокурор може ініціювати касаційний перегляд судових рішень. В ст. 425 КПК України також має бути конкретизовано, що правом на касаційне оскарження має бути наділений прокурор, який брав участь у розгляді справи в суді нижчої інстанції.

Список використаних джерел:

1. Костюченко О.Ю. Апеляційне оскарження судових рішень у кримінальному процесі : монографія / О.Ю. Костюченко. – К: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – 182 с.
2. Універсальний словник-енциклопедія «Словopedia» // веб-сайт універсального словника-енциклопедія «Словopedia». – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://slovopedia.org.ua/31/53406/28803.html>.
3. Всесвітній словник української мови // веб-сайт всесвітнього словника української мови “uk.worldwidedictionary.org”. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.worldwidedictionary.org/%D0%B0%D0%BF%D0%B5%D0%BB%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8>.

4. Сухова О.А. Кассационное обжалование судебных решений в российском уголовном процессе : автореф. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс» / Ольга Алексеевна Сухова. – Саранск, 2004 // веб-сайт электронной библиотеки диссертаций и авторефератов. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.disserscat.com/content/kassatsionnoe-obzhalovanie-sudebnykh-reshenii-v-rossiiskom-ugolovnom-protsesse>.
5. Бобченко Н.Р. Апеляційне та касаційне провадження у кримінальному судочинстві України: дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Н.Р. Бобченко. – Львів., 2016. – 498 с.
6. Смірнова В.В. Забезпечення прийняття правомірних рішень судом апеляційної інстанції в кримінальному судочинстві України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / В.В. Смірнова. – Х., 2012. – 225 с.
7. Строгович М.С. Курс уголовного процесса / М.С. Строгович. – М. : Изд-во АН СССР, 1958. – 703 с.
8. Тітко І.А. Нормативне забезпечення та практика реалізації приватного інтересу в кримінальному процесі України : монографія / І.А. Тітко. – Х.: Право, 2015. – 448 с.
9. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Пелевін проти України» від 20 травня 2010 року // веб-сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/974_658.
10. Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. В.В. Коваленка, Л.Д. Удалової, Д.П. Письменного. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 544 с.
11. Стрельбіцька Л.Я. Процесуальний статус засудженого в кримінальному провадженні України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Л.Я. Стрельбіцька. – Львів, 2015. – 237 с.
12. Кримінальний процес : підручник / Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц та ін. ; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. – Х. : Право, 2013. – 824 с.
13. Суб'єкти права на касаційне оскарження. // веб-сайт «Навчальні матеріали онлайн». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1105051961611/pravo/subyekti_prava_kasatsiyne_oskarzhennya.
14. Петухов Ю.Е. Соотношение публичного и частного обвинения в уголовном процессе : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Ю.Е. Петухов. – М., 1996. – 183 с.
15. Шпотаківська О.В. Суспільні та особисті інтереси у кримінальному судочинстві : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза» / О.В. Шпотаківська. – К., 2005. – 193 с.
16. Костюченко О.Ю. Апеляційне оскарження судових рішень у кримінальному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза» / О.Ю. Костюченко. – К., 2005. – 21 с.
17. Габлей Н.Г. Засуджений, виправданий як суб'єкти кримінально-процесуальної діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза» / Н.Г. Габлей. – Одеса, 2009. – 20 с.
18. Маринів В. Суб'єкти права на апеляційне оскарження у кримінальному судочинстві України / В. Маринів // Вісник прокуратури. – 2012. – № 4-5. – С. 108–114.
19. Богословська Л.О. Законний інтерес обвиняемого в уголовном процессе / Л.О. Богословська // Право обвинуваченого на кваліфікований захист та його забезпечення: Мат-ли міжнар. наук.-практ. семінару, 1–2 грудня 2005 р.; м. Харків / Редкол.: В.В. Сташис (голов. ред.) та ін. – Х.: К.: ЦНТ «Гопак», 2006. – 240 с.
20. Сірий М.І. Касація – основна функція Верховного Суду України / М.І. Сірий // Вісник Верховного Суду України. – 2010. – № 4. – С. 29–34.

